

A csecsemő- és kisgyermeknevelő képzés a pedagógusképzés rendszerében – az első 10 év mérlege

PODRÁ CZKY JUDIT

Kaposvári Egyetem

Írásunk annak áttekintésére tesz kísérletet, hogy a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak milyen úton-módon illeszkedett be a felsőoktatás rendszerébe, milyen tényezők voltak hatással ennek folyamatára, miként alakultak a képzőhelyek és a létszámok, milyen jelenségek adnak okot aggodalomra, illetve mely folyamatok támogatják a szak fejlődését.

Kulcsszavak: csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak, Országos Programfejlesztő Bizottság, képzőhelyek, dilemmák

Már ehhez is diploma kell?

A bölcsődei gondozó szakképzés múltja és a pályára lépés feltételeinek sok évtizedes gyakorlata alapján még ma sem mindenki számára egyértelmű, hogy miért kell egy kisgyermekkel foglalkozó szakembernek az eddigieknél magasabb szintű képzettség, miért nem elégségesek a 0–3 éves gyermekekkel való foglalkozáshoz az alapvető egészségügyi és neveléstani szakismeretek. Az elmúlt 10 évben gyakorta kellett válaszolnom erre a kérdésre, s ezt a kérdést nem csak a laikusok, hanem a neveléstudománnyal behatóbban foglalkozók is megfogalmazták. Olybá tűnik, hogy a gyermek szükségleteit kielégíteni képes dadussal kapcsolatos elképzeléshez képest szokatlan és merőben újszerű a diploma kisgyermeknevelő ideája. Összefügghet ez képzéstörténeti sajátosságokkal, de azzal is, hogy a fejlődés támogatása ennél a korosztálynál sokkal indirektebb formában történik, mint az idősebb korosztályok esetében.

A bölcsődei gondozók képzése hagyományosan az egészségtudományba ágyazódott, s ez a jellegzetesség egészen a legutóbbi időkig fennmaradt. A gondozónői szakma kötelező jelleggel csak 1992-től érettségihez kötött. Ezt megelőzően a tanfolyami vagy egészségügyi szakiskolai végzettség is elegendő volt a gondozónői munkakörhöz, ezt követően azonban az érettségi után még két, illetve három

év szakképzés volt a pályára lépés feltétele (Vokony, 2002; Gyöngy, 2014; Nyitrai, 2015; 2016). A magasabb szintű szakképzettség irányába mutató törekvések első jelentős állomása a csecsemő- és kisgyermeknevelő-gondozó felsőfokú szakképzés koncepciójának kidolgozása volt 1997-ben¹ (Mátay, Nyitrai és Stróbl, 1997).

A BA-szintű végzettség megjelenése kapcsán időről időre a legkülönbözőbb fórumokon kell(ett) elmondani, hogy miért kell a kisgyermekneveléshez több tudás és magasabb szintű végzettség, hogy a kisgyermek nevelése, szükségleteik kielégítése nem egyenlő egészségügyi szempontok vagy protokollok alkalmazásával, gondozásuk nem mechanikus műveletek elvégzését, vagy technikai kérdések sorozatának megoldását jelenti. A magyar közoktatás megújítását szorgalmazó Zöld könyvben Herczog Mária megjegyzi, hogy a kisgyermekkor sokáig elhanyagolt, a legutóbbi időkig kevésbé fontosnak tekintett időszak volt². Éppen ezért a szakemberképzés is csak

¹ Ennek a szakképzésnek a létesítése végül 1999-ben kapott támogatást a Magyar Akkreditációs Bizottságtól.

² A fejlődéslelektan képviselői és a kisgyermekkel foglalkozók hosszú ideje meghatározóként tekintenek erre az életkorra, így ez a megállapítás elsősorban a köznevelés kontextusában érvényes. A Zöld könyv megjelenését megelőzően a közoktatás (köznevelés) problémáival és/vagy megújításával összefüggésben a legkisebb gyer-

az egészen közeli múltban vált hangsúlyos témává. „[...] ez a kérdés a fejlett, nyugati világban is csak az elmúlt másfél évtizedben kapott különleges hangsúlyt a kutatások – elsősorban a neurobiológiai vizsgálatok vizuálisan is megjeleníthető – eredményeinek köszönhetően. Ezek szerint a várandósság és a szülés, majd az azt követő szénitív időszak, illetve az első három év alapvetően meghatározza a gyermekek későbbi beilleszkedési, tanulási lehetőségeit és viselkedését. Ez mind az érzelmi, mind pedig az értelmi fejlődésre igaz. Az érzelmi stimuláció, a beszéd, a játék és a gondozási tevékenység minőségén múlik a gyermek fejlődése, amiben az elsődleges gondozó személynek – általában az anyának –, illetve a napközbeni gondozást végzőnek, segítőnek az ismeretei, készségei a meghatározók” (Herczog, 2008. 36. o.). A gyermeki fejlődést és annak intenzitását tehát elsődlegesen a gyermekekkel végzett tevékenységek minősége befolyásolja, amelynek letéteményese az anya, intézményes nevelés keretei között pedig a napközbeni ellátást biztosító kisgyermeknevelő. S bár a gondozó és kisgyermeknevelő megjelölés sok esetben egymás szinonimájaként használatos, ma még a sokféle szakképesítés egymás mellett létezése miatt hosszabb távon szerencsés lenne a kisgyermeknevelő meghonosítása, mert ez az elnevezés illik a neveléstudományba ágyazott képzéshez és szemlélethez, valamint erőteljesebben utal azokra a kompetenciákra, amelyek elsajátítása minimálisan az alábbiakat jelenti:

- a gyermek szükségleteit, jelzéseit és igényeit értelmezni tudó, ráhangolódni képes, érzékeny, kommunikatív és válaszkész gondozást;
- a gondozási szituációkban rejlő fejlesztési lehetőségek tudatos kiaknázását;
- a gyermeki személyiségfejlődés alapos és személyre szabott ismeretét;
- az egyéni fejlődést támogató környezet kialakítását;
- a gyermeki fejlődést támogató pedagógiai eszköz- és tevékenységrendszer tudatos megválasztását;
- a fejlődés szakszerű nyomon követését;

- az eredmények elemző értékelését, és annak alapján a további pedagógiai tevékenység megtervezését-kivitelezését;
- a szülőket partneri szerepkörben értelmező attitűdöt és a szülői kompetencia erősítését, a nevelésben a családok támogatását;
- a társszakmák/bevont segítők tevékenységében való tájékozottságot és az alkalmasságot a velük való együttműködésre.

Ezeket a kompetenciákat igazán holisztikus szemlélettel és korszerű tartalommal sokkal inkább egy neveléstudományba ágyazott képzés tudja kezelni. A kisgyermeknevelés területére megfogalmazott nemzetközi ajánlások ma már első számú minőségi paraméterként tekintenek a szakemberképzés színvonalának emelésére, ennek részeként a végzettségi szint növelésére. Szervesen illeszkedik ehhez tehát az a hazai fejlemény, hogy a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak a felsőoktatás rendszerének része.

Az új alapszak és a támogatására irányuló szakmai szerveződés kezdetei

A Csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak létesítését a Magyar Akkreditációs Bizottság Plénuma a 2008/7/XII/3/1. számú határozattal egyhangúan támogatta. A testület a szakmai konzorciumban kidolgozott, majd az Eszterházy Károly Főiskola által benyújtott új alapszak létesítését tartalmilag és társadalmilag is indokoltnak tartotta, besorolását a pedagógusképzési területre javasolta. A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak beemelését a felsőoktatás rendszerébe önmagában is rendkívül jelentős fejleménynek értékelhetjük, pedagógusképzési területre sorolását pedig még inkább. Ennek jelentőségét a szakterület és a felhasználói intézményrendszer ágazati hovatartozásának fényében érthetjük meg igazán: a hol egészségügyi, hol szociális ágazatba sorolt bölcsődei szakterület³ néhány, a szaklétesítésben involvált felső-

mekek nevelésének kérdései hazánkban tudomásunk szerint nem kerültek elő.

³ Eredendően a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete volt a kezdeményező. A javaslat a már említett, 1997-es a

oktatási intézménnyel karöltve azt kezdeményezte, hogy a képzés a pedagógusképzéshez tartozzon. A konzorciumnak ezért a szociális és az egészségügyi szektor támogatását is meg kellett nyernie a szakalapításhoz.

A képzési és kimeneti követelmények meghatározásában mindvégig jelen volt a bölcsődei neveléshez értő szakma, melynek képviselői azt akarták erőteljesen, hogy a kisgyermeknevelés területén neveléshangsúlyos szakjövőjön létre. A képzés célját olyan pedagógiai szakemberek képzésében határozták meg, akik megfelelő fejlesztési és nevelési módszereket alkalmaznak az újszülött kortól a 3 (legfeljebb 5) éves korig terjedő életszakaszban ellátásra szoruló csecsemők és kisgyermek gondozása és fejlesztése érdekében. Megszerzett komplex gondozási, pedagógiai, pszichológiai, egészségügyi ismereteik birtokában segítik a célzott korosztály egészséges fejlődését, szocializációját, támogatják a kisgyermekes családok nevelési tevékenységét, alkalmasak gondozói, nevelői, közvetítői, képviselői és tanácsadói feladatok elvégzésére. A képzési és kimeneti követelményekben a szak szempontjából meghatározó ismeretkörök e képzési célnak megfelelően a pedagógia-pszichológia mellett a társadalomismerethez és az egészségtudományhoz kötődnek.

A képzés a 2009/2010. tanévben indult, elsőként Egerben, ahol először pótfelvételi eljárás keretében hirdették meg a szakot. Már a konzorciumban folyó munkálatok idején látható volt, hogy a kisgyermeknevelő-képzés indításában elsődlegesen a tanítókat és óvodapedagógusokat kibocsátó pedagógusképző helyek lesznek érdekeltek. 2010-ben nyújtott be a MAB-hoz szakindítási kérelmet akkreditációra az Eötvös Loránd Tudományegyetem (Tanító- és Óvóképző Kar), 2011-ben a Szent István Egyetem (Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar), a Nyugat-magyarországi Egyetem (Benedek Elek Pedagógiai Kar), a Debreceni Egyetem (Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar) és a Pécsi Tudományegye-

tem, ahol az Illyés Gyula Karon történő indítás kapott támogatást. Ezt követően újabb intézmények szakindítási kérelmei közül csak kevés kapott a MAB-nál zöld utat, mert annak a formai követelménynek, hogy minden tantárgyat az intézménnyel teljes vagy rész munkaidős jogviszonyban álló, minősített tantárgyfelelős gondozzon, nehéz volt megfelelni. Ez különösen az egészségtudomány körébe tartozó tantárgyak és a bölcsődei szaktárgyak esetén volt nehezen kivitelezhető. Ezeknek a tantárgyaknak az oktatására a képzőhelyek nem tudtak a kívánalmak szerinti oktatót foglalkoztatni, így azokban az intézményekben, ahol nem volt egészségtudományi kar, egy ideig szinte lehetetlen volt a személyi feltételeket teljesíteni.

A tanító- és óvóképzés Országos Programfejlesztő Bizottsága (OPB) kezdeményezésére 2009. szeptember 17-én megalakult a csecsemő és kisgyermeknevelő BA-képzést országosan koordináló bizottság, amely az új alapszak szakmai fórumaként kívánt működni. Az OPB a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakot érintő, országos egyeztetést igénylő kérdések megvitatására képviselőket kért a képzést már elindító és az azt tervező intézményektől, valamint a szakmai szervezetektől. A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak koordinálására szerveződött bizottságban várakozáson felüli volt az érdeklődés és az aktivitás⁴.

⁴ A delegált képviselők: Acsainé Végvári Katalin (Magyar Bölcsődék Egyesülete), Bakacsi Zita (EJF), Bucsy Gellértné (NYME BPK), Bús Imre (PTE IGYFK), Darvai Sarolta (ELTE TÓK), Dávid Mária (EKF TKTK), Estefánné Varga Magdolna (EKF TKTK), Fáyné Dombi Alice (SZTE JGYPK), Gulyásné Kovács Erzsébet (SZMM Gyermekvédelmi Főosztály), Gyöngy Kinga (ELTE TÓK), Györgyiné Harsányi Judit (NYF PPK), Jaskóné Gácsi Mária (ME CTFK), Jóó Marianna (SZTE JGYPK), Katona Krisztina (SZIE PK), Kiss Ferenc (ME CTFK), Kissné Korbuly Katalin (DE GYFK), Kovács Krisztina (SZIE PK), Kovácsné Bárany Ildikó (SZMM Gyermekvédelmi Főosztály), Merczel Sándorné (KE PK), Mozolai Annamária (PTE IGYFK), Neszt Judit (KF TKF), Podráczky Judit (ELTE TÓK), Rádli Katalin (OKM), Rózsa Judit (SZMI), Simon Tamás (NYME BPK), Stóka György (ME CTFK), Szakács Mihályné (SZIE TSF), Szombathelyiné Nyitrai Ágnes (AVKF) Sztanáné Babics Edit (EJF).

felsőfokú szakképzést megalapozó kétszintű, a felsőoktatás keretében zajló szakemberképzés koncepciójában már szerepelt, ezt vitte tovább a szakma az ezredforduló után

A bizottság vezetésére az alakuló ülésen⁵ a jelenlévők a szaklétesítésben meghatározó tevékenységet kifejtő Dávid Máriát (EKF TKTK) választották. A résztvevők megállapodtak azokban a legsürgetőbb feladatokban, amelyek azután a következő bizottsági ülések napirendjét adták. Halasztást nem tűrő kérdés volt például a felvételi alkalmassági vizsga tartalmában való megegyezés és a képzés hiányzó tananyagainak számbavétele, ezen túl a grémium a bizottság küldetésének megfogalmazását is szorgalmazta.

A 2009. november 18-án tárgyalt küldetésnyilatkozat szerint a Csecsemő- és kisgyermeknevelő BA-képzés Országos Programfejlesztő Bizottsága egy országos szakmai szervezet, amely a képző intézmények, a csecsemő és kisgyermeknevelő szakma szakmai szervezetei és irányító hatóságai részvételével országos szinten vitatja meg az alapszakkal kapcsolatos szakmai és szervezési kérdéseket. Célként határozta meg a felsőoktatás szakszerkezetében megjelenő új szak beágyazódásának segítését, az országos szintű együttműködés, a tananyagfejlesztés és a kisgyermeknevelés területén kutatások facilitálását, nemzetközi szintű együttműködések keresését és a szakkal kapcsolatos információk áramoltatását. A bizottság olyan szakmai team-munka kialakulását szorgalmazta, amely hatékonyan járul hozzá a szak karakterének és identitásának megrajzolásához, presztízsének növekedéséhez, és a képző intézményekben a képzés színvonalának emeléséhez.

Az első bizottsági ülés a felvételi alkalmassági követelmények meghatározását tűzte napirendre. Ebben a kérdésben nem sikerült mindenki által elfogadható egyezsége jutni. Az óvo- és tanítóképzők képviselőinek egy része a már bejáratott, az intézmények által kölcsönösen elfogadott tanító- és óvodapedagógus-képzésben rendszeresített alkalmassági vizsga mellett foglalt állást, a bölcsődei

szakma képviselői ellenben más típusú alkalmassági vizsga mellett érveltek. A többségi szavazatot végül az egészségügyi alkalmasság és a motivációs beszélgetés keretében megállapított beszédalkalmassági vizsga kapta, ezt azonban a képzőintézmények némelyike – különösen az ének-zenei alkalmasság hiányával egyet nem értve, illetve ragaszkodva a tanító és óvodapedagógus szak alkalmassági vizsgájához – nem fogadta el. A konszenzus nélküli döntés a következő évi felvételi eljárás során gondot okozott: a jelentkezőknek ugyanazon a szakon a különböző helyeken más-más alkalmassági vizsgát kellett tenniük. Az eset megismétlődésének elkerülése érdekében az OPB vezetője állásfoglalást kért a képzést folytató intézmények kari vezetőitől a felvételi alkalmassági vizsga elfogadása ügyében, egyúttal abban egyezett meg a szakos bizottsággal, hogy a változtatás lehetőségére/szükségességére az OPB az első képzési ciklus tapasztalatainak birtokában visszatér.

A tananyagfejlesztő munkálatokra munkabizottságok jöttek létre, amelyek azután – egy-egy OPB-tag vezetésével – önállóan működtek. Az OPB szakmai testülete több, az egyes tantárgyak tanítási szükségleteihez igazodó tananyag elkészítésére tett javaslatot⁶, melyek mindegyike a „Csecsemő- és kisgyermeknevelés” sorozatban jelent volna meg. A nagy lendülettel megkezdett tananyagfejlesztési tevékenységet erősen fékezte, hogy időközben változás állt be annál a kiadónál, amellyel a munka megkezdődött, új kiadót pedig nehéz volt találni. A tervek egy része mindenesetre realizálódott: viszonylag rövid idő alatt elkészültek a képzésben jól hasznosítható *Az egészséges csecsemő és kisgyermek fejlődése és gondozása, a Táplálkozástani és élelmezés-*

⁵ A bizottság tevékenységének bemutatásában az ülésekhez tartozó írásos napirendek és az ülésekről készült emlékeztetők voltak segítségemre.

⁶ A bizottság a következő tématerületeken javasolta a tananyagkészítést: kisgyermeknevelés pedagógiája, alternatív kisgyermekellátás; játépszichológia – játékpédagógia kisgyermekkorban; művészeti nevelés kisgyermekkorban; a kisgyermek ápolása-gondozása, balesetvédelem, elsősegélynyújtás kisgyermekkorban; a bölcsődei ellátás szakmai protokollja, adminisztratív feladatok a kisgyermekellátásban; a spontán érés támogatása kisgyermekkorban; tanácsadás kisgyermeket nevelőknek; gyakorlati képzés.

tani ismeretek kötetek az egri Líceum Kiadó gondozásában, pár év múlva pedig – már a Dialóg Campus Kiadónál – az *Első lépések a művészetek felé I. – A vizuális nevelés és az anyanyelvi-irodalmi nevelés lehetőségei kisgyermekkorban*, és az *Első lépések a művészetek felé II. – Az ének-zenei nevelés lehetőségei kisgyermekkorban* c. hiánypótló munkák. Az elmúlt években is jelentek meg olyan kiadványok, amelyek a vázolt tananyagfejlesztő tevékenység részeként indultak, de csak később és más keretek között fejeződtek be (például: *Szemelvények a kisgyermeknevelés köréből 1–2.*).

Mindent egybevetve a szak életének kezdeti periódusát az összekapaszkodás igénye jellemezte, amelynek különös szépsége a képzőintézmények és bölcsődei szakterület, a már képzést folytató és azt csak tervező intézményi képviselők együtt gondolkodásában nyilvánult meg.

A felsőfokú szakképzés és az alapképzés viszonya

A minőségi gondozáshoz-neveléshez szükséges magas szintű elméleti és gyakorlati szaktudás átadását kívánta szolgálni a 2000-es évek elejétől a felsőoktatás keretébe terelt felsőfokú szakképzés, majd az ezzel párhuzamosan 2009-től életre kelő csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszak. A két képzési szint egyidejű létezése képzési és felhasználói szempontból is különös helyzetet teremtett. A képzés oldaláról meg kellett tudni mondani, hogy az értelmiségi tárgyak oktatásán túl mi az a szakmai többlet, amit a BA-szint nyújt a felsőfokú szakképzéshez (később felsőoktatási szakképzéshez) képest. Az alkalmazásbérezés oldaláról nehézséget okozott, hogy bár ez a két képzési forma különböző szintű végzettségeket eredményezett, a különbség a gyakorlati munkavégzés szempontjából nem nagyon volt megragadható, vagyis mindkét végzettséggel és szakképzettséggel ugyanazt a feladatkört látták el a pályára lépők (vagy a már pályán lévők).

A „mi a szakmai többlet” kérdést a Programfejlesztő Bizottság több körben tárgyalta.

Kezdetben nem volt könnyű a válaszadás, mert a felsőfokú szakképzés tartalma a BA-képzésbe szinte egy az egyben beemelődött⁷. A szakmai egyeztetések folyamatában végül több év alatt kikristályosodott, hogy az alapszakot végzettek szakmai többletcompetenciája az alábbiakban testesülhet meg:

- meghatározó szerep a szülői kompetencia erősítésében, ezzel összefüggésben a szülőkonzultációra és tanácsadás módszertanára való felkészítés;
- eligazodás és a kompetenciahatárok tudatosítása a koragyermekkorban, együttműködés a koragyermekkorban részvevő intézményekkel, szervezetekkel és a szociális ellátórendszerrel;
- a kisgyermek spontán érési folyamatainak tudatos és szakszerű támogatása, a képzésben az ezzel összefüggő pszichológiai és pedagógiai ismeretek körének átgondolása;
- a kisgyermekkorban művészeti nevelés tartalmának és módszertanának kialakítása;
- érzékenyítés és tudásbővítés a hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű és a különböző etnikai csoportokhoz tartozó gyermekek szocializációja és családjuk támogatása területén;
- a sajátos nevelési igényű gyerekek speciális szükségleteihez és ellátásához kapcsolódó tudás bővítése;
- intézményvezetői, csoportvezetői feladatok ellátására való felkészítés;
- a pedagógus életpályához kapcsolódó ismeretek beépítése a képzésbe.

Az egyes képzési szintek feladatának, kimeneteinek és egymáshoz való viszonyának átgondolását és tisztábban látását nagymértékben segítette az a Magyar Képesítési Ke-

⁷ A felsőfokú szakképzésből (FSZ) maximum 60 kreditet lehetett beszámítani. 2012-ben a felsőfokú szakképzésmegszűnt, helyébe a felsőoktatási szakképzés (FOSZK) lépett, mely az FSZ-sel azonos képzési szintű képzés volt. A négyféléves képzés utolsó féléve intézményi szakmai gyakorlat volt, ebben előbbre lépés történt a korábbi FSZ képzéshez képest. Hátránya volt viszont, hogy a jogszabályi előírások szerint legalább 90 kreditet kellett a BA-szakon beszámítani a 120 kreditből. Ahol nem volt ekkor még csecsemő- és kisgyermeknevelő BA-képzés, ott a beszámíthatóságot az intézmények kénytelenek voltak az óvodapedagógus szakhoz igazítani, ami esetenként különös óvodapedagógus szakot eredményezett.

retrendszer kialakításában végzett munka (*Oktatási Hivatal, 2015*)⁸, amelynek keretében pedagógusképzési területen meghatároztuk az egyes végzettségi szintekhez rendelhető, tanulási eredmény alapú kompetenciákat. Mindazonáltal, mire a két képzési szint közötti szakmai-tartalmi különbségek letisztultak, a csecsemő- és kisgyermeknevelő felsőoktatási szakképzés 2016-ban megszűnt: a felsőoktatás új szakszerkezetét rögzítő rendelet a csecsemő- és kisgyermeknevelő felsőoktatási szakképzést – a csecsemő- és kisgyermeknevelő BA-szintű képzés létrehozására hivatkozva – a szakstruktúrából kivezette. E rendelkezést a képző intézmények és a szakma praxisában működők is különböző módon értékelték: többen üdvözölték, mások fájtlatták. A szakmában tevékenykedők a felsőoktatási szakképzésben a BA-szak elindulását követően is a képzettségi szint növelésének lehetőségét látták, különösen mert a BA-szintű képzésre történő beiskolázás nagyságrendje – különösen az alapszakra való bekerüléshez szükséges ponthatár kétszeri emelkedése miatt – jócskán elmaradt a várakozásuktól (2013-ban 240-ról 260-ra, 2015-ben 280-ra nőtt a felvételhez szükséges minimum ponthatár. Ez a rendelkezés elsősorban a már pályán dolgozó kisgyermeknevelőket érintette hátrányosan). 2015-ben a bölcsődei nevelők 15%-a (hozzávetőlegesen 900 fő) rendelkezett kisgyermeknevelő BA-szintű végzettséggel.

Képzőhelyek és létszámok alakulása

A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakot 2019 szeptemberében – a szak indulásától számított 10. évben – összesen 10 felsőoktatási intézmény 11 kara, 17 (!) képzési helyszínen indította. (2016-ban 12 intézményben folyt a képzés, egyes intézmények azonban újból integrálódtak, amelynek következtében az intézmények száma csökkent, a képzési helyszínek száma viszont nőtt).

Jelenleg képzést indító felsőoktatási intézmények és képzési helyszínek:

Intézmények	Képzési helyszínek
Apor Vilmos Katolikus Főiskola	Vác
Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Kar	Hajdúböszörmény
Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar	Budapest
Eszterházy Károly Egyetem Pedagógiai Kar	Eger, Jászberény, Sárospatak
Gál Ferenc Főiskola Pedagógiai Kar	Szarvas, Budapest, Szeged
Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar	Kaposvár
Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai Kar	Nagykőrös, Budapest
Neumann János Egyetem Pedagógusképző Kar	Kecskemét
Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar	Szombathely
Pécsi Tudományegyetem Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar	Szekszárd
Soproni Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar	Sopron, Tata

Forrás: Felvi.hu

2015-ben a bölcsődében foglalkoztatottak száma 10.969 fő, közülük 7.279 fő volt szakmai munkakörben foglalkoztatott kisgyermeknevelő. A 7.279 fő kisgyermeknevelő közül ekkor 905 fő (~13%) rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 6.374 fő (~87%) középfokú végzettséggel (KSH, 2016). Ez azt jelenti, hogy hozzávetőlegesen 5 év alatt mintegy 900 kisgyermeknevelő végezte el az alapszakot. Az Oktatási Hivatal felsőoktatási statisztikája szerint 2017/2018. tanévben összesen 1783 fő folytatott képzést ezen a szakon. Nappali tagozaton összesen 606-an tanultak, közülük 230-an első, 164-en utolsó évfolyamon, 585-en állami ösztöndíjas képzésben. Levelező munkarendben 1177 hallgatót rögzít az oktatási statisztika, közülük 442 első, 175 utolsó évfolyamos, 1100-an állami ösztöndíjas kép-

⁸ Ebben a munkában Márkus Eszter, Steklács János, Szombathelyiné Nyitrai Ágnes, Ludányi Ágnes, Szabóné Fekete Éva és Podráczky Judit vettek részt. A munkacsoport tevékenységét szakértőként Lukács István facilitálta.

zésben vesznek részt (*Oktatási Hivatal, felsőoktatási statisztika, közérdekű adatok, 2018*). Amint azt az adatok mutatják, a képzésben részt vevők meghatározó hányada levelező munkarendben tanul. Ők azok a már pályán lévő bölcsődei dolgozók, akik munkájuk mellett vállalták a tanulmányokat.

2011 és 2017 között 1522 hallgató tett záróvizsgát, a végzetek statisztikai száma 1142, közülük 1022-en első oklevelüket szerezték. A záróvizsgák és végzetek számából jól látszik, hogy a képzést befejezők mintegy harmada a kimenetnél számon kért nyelvvizsga hiányában nem kap oklevelet.

A jelentkezések száma 2016-ban megnőtt. Ez annak a kormányzati döntésnek volt köszönhető, amely ettől az évtől a diplomás kisgyermeknevelőket beemelte a pedagógus életpálya-modellbe. Ez az előremutató rendelkezés – azon túl, hogy a bölcsődei dolgozók körében komoly feszültséget generált – erős motivációt jelentett a már a pályán működő szakembereknek a diploma megszerzésére. 2016-ban a levelező munkarendű képzésre megháromszorozódott jelentkezésekkel (2016-ban 1551 fő) párhuzamosan a szakmai szervezetek és a szakszervezet is elkezdte keresni azokat a megoldásokat, amelyek könnyíthetik a bölcsődei nevelők bejutását az alapszakra. A témát a csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakot koordináló Országos Programfejlesztő Bizottság több körben egyeztetette a szakterülettel és a felsőoktatási államtitkársággal, jó megoldásokat azonban a szereplők minden igyekezte ellenére sem sikerült találni. Ennek oka az volt, hogy a bölcsődei nevelők diplomaszerezését elsősorban a felsőoktatás egészére érvényes generális szabályok (minimum ponthatár, többletpontok, nyelvvizsga-kötelezettség) nehezítették, ezek megváltoztatására pedig az államtitkárság nem látott módot. Javasoltuk például, hogy a jogszabályalkotó a többletpontra jogosultak körét terjessze ki, és az előnyben részesítettek körébe (a hátrányos helyzetű, a fogyatékossgal élő, illetve a gyermekét gondozó kategóriák mellé) kerüljön be 40 többletponttal a „szakterületen legalább 5 éve folyamatosan dolgozó” kategória is. Ezt olyan javaslatnak gondoltuk, ami minden

szakterület vonatkozásában méltányosan segítené a felsőoktatási tanulmányok megkezdését olyan dolgozók esetében, akik az adott szakma mellett már elköteleződtek. Javasoltuk továbbá, hogy a nyelvvizsga kötelezettség teljesítése alól a 40 év felettiak 2016 után is mentesüljenek, illetve a moratórium meghosszabbítását indítványoztuk 2020-ig. Pályázati forrás vagy célzott támogatás igénybevételével lehetőséget láttunk arra is, hogy a képző intézmények előkészítő szervezésével segítsék az érettségi vizsgára való felkészülést olyan potenciális jelentkezők esetében, akik más módon nem érhetik el a felsőoktatási ponthatárt. Az előkészítőn a társadalomismeret, az egészségügyi és/vagy az oktatási alapismeret tárgyakból vagy idegen nyelvből való felkészítést tartottuk indokoltnak⁹.

A javaslatokból a szaktárca végül az érettségire és nyelvvizsgára történő felkészítést fogadta be olyan módon, hogy ahhoz a „Még jobb kezekben – bölcsődei szakemberek szakmai fejlesztése programok” című (EFOP-1.9.9-17) projekt keretében forrást rendelt. A felhívás helyzetelemzésében az alábbiak olvashatók: *„jelentős számú jelentkező nem éri el a jogszabályban előírt, 280 pontos minimum felvételi ponthatárt (2016-ban 280 pontot el nem érők száma 1059 fő volt), emiatt szükségesnek tartjuk olyan támogatás biztosítását, amely elősegíti a pályán levő középfokú végzettséggel rendelkező kisgyermeknevelők képzési igényeinek kielégítését. A képzést folytató felsőoktatási intézmények előkészítő tanfolyamok szervezésével segíthetik a bölcsődei területen dolgozó kollégák érettségi és ezáltal pedig a sikeres felvételi vizsgára történő felkészülését.” (...)* *„A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzési oklevél megszerzésének nyelvi kimeneti követelménye egy B2 szintű, komplex nyelvvizsga (vagy azzal egyenértékű dokumentum) megléte, amelynek teljesítése a felvételre került hallgatók egy részénél nehézségbe ütközik.*

⁹ A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzés Országos Programfejlesztő Bizottsága (CSOPB) szakmai állásfoglalása a bölcsődei dolgozók csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzésbe történő felvételének segítéséről, valamint az előzetes tanulmányok és munkatapasztalat beszámításáról. Kaposvár, 2016. május 18.

2013–2015 között sikeres záróvizsgát tett, de nyelvvizsga hiánya miatt oklevelet nem szerzett hallgatók száma 301 fő, vagyis a hallgatók egyharmada nyelvvizsga hiánya miatt nem tudott oklevelet szerezni.”

A programra a bölcsődék fenntartói pályázhattak. Nincs tudomásunk arról, hogy ez a projekt mennyiben tudott hozzájárulni a tanulmányok megkezdésének vagy befejezésének támogatásához, az ellenben biztos, hogy a felsőoktatási intézmények nem nagyon látták saját szerepüket-feladatukat ebben a programban. Reálisan azt mondhatjuk, hogy a bejutáshoz szükséges feltételek teljesítése, a munka melletti tanulmányok és a nyelvvizsgakövetelménynek való megfelelés együttesen kivételes erőpróbát jelentenek, amihez a jelentkezők oldaláról egészen kivételes elszántásra van szükség.

Kérdőjelek

Az új szak oktatási feladataira való felkészülésről a képzésbe bekapcsolódó intézmények különböző módon gondolkodtak. Voltak intézmények, ahol célzottan képzők képzése programot szerveztek és a szakot (benne az oktatókat) támogató szakmai műhely kialakításán fáradoztak, másutt a felkészülés elsősorban a bölcsődékkal való kapcsolat felvételét jelentette. Tényszerű információk birtokában nehéz megítélni, hogy a szak milyen módon és mértékben szervesült az egyes intézményekben, hogyan pozicionálódott és mekkora a presztízse. Mindezt már csak azért sem ártana tudni, mert – különösen a többszöri intézményi integráció és a különböző telephelyeken történő meghirdetés következtében, esetenként jogfolytonosságra hivatkozva – ez a szak olyan képzési helyszíneken is elindult, ahol annak semmilyen előzménye nem volt¹⁰, így feltételrendszere személyi és

infrastrukturális szempontból is kérdéseket vet fel.

Részben a felkészüléshez, részben a képzési folyamatban való tanuláshoz kapcsolódnak a „ki tanítson és mit tanítsunk” kérdéskörök. Az oktatói kör egy (nagyobb) részének bizonyosan nem voltak ezen a területen előzetes tanítási vagy szakterületi tapasztalatai. Különösen új szak esetében elfogadható, hogy ez a tudás menet közben, a képzési folyamatban épül, hogy a képzési folyamat oktatói oldalról is tanulási folyamat. Világossá kell tenni azonban, hogy ez csak akkor történik meg, ha meg akarjuk tanulni a szakterületet, ha közel megyünk ehhez a világhoz, ha megnézzük (egyes tárgyak esetében ki is próbáljuk), hogy meglévő tudásunk a szak igényeihez miként adaptálható, hogy mi a tartalmuk a gyermeki tevékenységeknek, hogy mit lehet/érdemes és mit nem kell ösztönözni ebben a korosztályban. Vannak olyan területek – klasszikusan ilyenek például a módszertanok – ahol ezt a tanulást nem lehet megspórolni, illetve ha mégis ez történik, akkor annak az a következménye, hogy amit tanítunk, az idegen a korosztálytól és nem használható. Sok szempontból különbözik például az óvodai és a bölcsődei tevékenységek módszertana. Az alkotó tevékenységeké és a mozgásos tevékenységeké is. Azért ezzel példálózom, mert a „mit tanítsunk” kérdéskörben talán itt lehetett a legjobban érzékelni a bizonytalanságot és/vagy a korosztály, illetőleg a bölcsődei nevelés ismeretének hiányát. Minden új terület megismeréséhez kell némi alázat. Nem elég, hogy eddig is volt közöm a pedagógiához, ismerek egy másik korosztályt vagy egy másik intézményes nevelési szintért. Ehhez a szakhoz a 0–3 éves korosztályt és a bölcsődei nevelés sajátosságait kell megtanulni. Nagyon sok kiváló kolléga vette a fáradságot és pont ilyen céllal elment a bölcsődékbe. Nem egyszer, hanem sokszor. Megfigyelt, tájéko-

¹⁰ A szak több olyan képzési helyszínen is meg van hirdetve, amelyek megfelelősége nincs minőséghitelesítve. Több telephelyű intézmények esetében előfordult, hogy a MAB egy meghatározott képzési helyszínen támogatta a szak indítását (ahol a feltételek rendelkezésre álltak), az intézmények ettől függetlenül más telephelyeiken is elin-

dították a képzést. Olyan is megtörtént, hogy a szakot gondozó kar kivált az intézményből, a szakot értelemszerűen vitte magával, az intézmény azonban – arra hivatkozva, hogy a szakakkreditáció intézményhez rendelt – továbbra is hirdette a szakot.

zódott, kérdezett, megbeszélte, azután gondolkodott, kipróbált, olvasott, tapasztalatait pedig beépítette a felkészítésbe. Ez az attitűd azonban nem tekinthető általánosnak vagy természetesen, mert ennek ellenkezőjére is akadt bőven tapasztalat. Jó lenne végre, ha világosan látnánk és egyet is értenénk abban, hogy a nevelt gyermek életkora és a neveléséhez szükséges tudás nem egyenesen arányosak, vagyis a korosztály a képzési tartalmat nem mennyiségi, hanem tartalmi-minőségi szempontból dimenzionálja.

A szak fejlődése/továbbfejlődése szempontjából kedvező folyamatok

A minőségi képzés ideájához szervesen kell kapcsolódnia a tudományos építkezésnek, a kisgyermekkorú kutató szakemberek, a képzésben részt vevő oktatók, a kisgyermeknevelés intézményeiben dolgozó szakemberek és a szakmai szervezetek közös gondolkodásának. Különböző eszmecserékre az elmúlt 10 évben egyre gyakrabban került sor. Ezek mindegyikének felsorolása meghaladja az írás kereteit, ezért csak néhány jelentősebb eseményre vagy kezdeményezésre térünk ki.

A mérlegelés kétségtelen pozitívumaként értékelhető, hogy több nemzetközi konferenciát is sikerült megszervezni. Ezek körében igazán jelentős volt a 2018. augusztus 28–31. között Budapesten megrendezett EECERA (European Early Childhood Education Research Association) Konferencia, melynek rendezési jogát a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógynevelési Kara nyerte el. A rendezvény nagyságrendjét jól mutatják a számok: 5 kontinens 62 országából több mint 1000 résztvevő érkezett. A konferencia tudományos programbizottságába a szervező Debreceni Egyetem mellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem, az Eszterházy Károly Egyetem, a Kaposvári Egyetem és a Soproni Egyetem is delegált oktatókat. Ennél jóval kisebb léptékű, de szakmailag tartalmas és minden képzőhelyet megszólító Nemzetközi Kisgyermeknevelési Konferenciát szervezett 2015. február 5-én és 6-án a Kaposvári Egye-

tem. A rendezvény nemzetközi dimenziója az európai kisgyermeknevelési projektekbe való bekapcsolódás lehetőségeit kereste, összességében pedig a szakmai professzionalizáció támogatásához kívánt hozzájárulni.

Ugyancsak örömdet, hogy több képzőhelyen a szakot támogató szakmai műhelyek jöttek létre, jellemzően hallgatók bevonásával, összekapcsolva a szakmai-tudományos tevékenységet a Tudományos Diákkörrel. Szintén sikerként értékelhető, hogy vannak már képzőintézményeken átívelő, illetve szakmai műhelyek összekapcsolódásával realizálódó kutatások, köztük nemzetközi partnerségben megvalósuló is.

Rendkívül lényeges (és a szak fejlődése szempontjából meghatározó), hogy a bölcsődei szakterület szakmai vezetői és az egyesületek nem csak a szak indulásakor voltak aktívak, hanem azóta is nyitottak az együttgondolkodásra, a képzőintézmények bármilyen megkeresésére, szükség szerint pedig kezdeményezők. Visszajelzéseik pótolhatatlanok a szak fejlesztésében.

Felhasznált irodalom

Felhívás a bölcsődei szolgáltatások bővítésére és a szakemberállomány szakmai fejlesztésének támogatására. A Felhívás címe: Még jobb kezekben – bölcsődei szakemberek szakmai fejlesztése A Felhívás kódszáma: EFOP-1.9.9-17.

Felsőoktatási statisztikák – Oktatási Hivatal (2017)

URL: https://www.oktatas.hu/felsooktatasi/kozerdeku_adatok/felsooktatasi_adatok_kozzetetele/felsooktatasi_statisztikak [2019. 09. 30.]

Gyöngy Kinga (2014): *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Herczog Mária (2008): *A kora gyermekkori fejlődés elősegítése.* In: Fazekas Károly, Köllő János és Varga Júlia (szerk.): *Zöld könyv a közoktatás megújításáért.* Budapest, ECOSTAT, 33–52.

Mátay Katalin, Nyitrai Ágnes és Stróbl Mária (1997): *A kétszintű, felsőoktatás keretében történő csecsemő- és kisgyermekgondozó és kisgyermek-pedagógus képzés koncepciója.* *Gyermek, család, ifjúság.* 5. sz. 9–23.

- Nyitrai Ágnes (2015): Pedagógiai szemléletmód a bölcsődei nevelésben-gondozásban. In: Podráczky Judit (szerk): *Szemelvények a kisgyermeknevelés köréből I.* Kaposvár, Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 35–56.
- Nyitrai Ágnes (2016): A gondozónőképzéstől a kisgyermeknevelő képzésig. Mozaikok a bölcsődei szakemberképzés történetének 1970 és 2009 közötti időszakáról. In: *Bölcsődevezetők Kézikönyve. Vezetési, gazdasági és szakmai ismeretek.* 8. kieg. kötet: 2016. augusztus. Raabe Klett Kiadó, Budapest, 2–31.
- Vokony Éva (2002): Kis magyar bölcsődetörténet. *Kapocs*, 1. 2. sz., 50–54.

The Early Childhood Educator BA Program in the system of the teacher training programs – An overview of the first 10 years

This paper gives a review the ways in which the infant and early childhood educator BA program was launched and has integrated into the higher education system in Hungary. An overview is given of the factors that have influenced this process, a description of the different sites and headcounts, the phenomena that cause concern, and the processes that support the development of the BA program.

Keywords: *Infant and Early Childhood Educator BA, National Program Development Committee, Universities of the BA Training, dilemmas*